Destan: Doğal ve Yapma Destan, Türk Destanları

Çalışma Kâğıdı · 30 Soru · Kolaydan Zora

Ad Soyad _____ Sınıf / No _____ Tarih _____

KONU ÖZETİ

- **Destan:** Tarihin bilinmeyen dönemlerinde yaşanan ve bir milleti derinden etkileyen savaş, göç, doğal afet, kahramanlık gibi olayları anlatan, genellikle manzum eserlerdir. Yer ve zaman belirsizdir; olağanüstü kahramanlar ve olaylar ön plandadır.
- **Doğal destan:** Halkın ortak ürünüdür; anonimdir, sözlü gelenekte yüzyıllarca anlatılarak oluşur, sonradan yazıya geçirilir. **Yapma destan:** Önemli bir tarihî olayın bir şair tarafından yazılmasıyla oluşur; yer, zaman ve kişiler daha belirgin ve gerçekçidir.
- **Motif:** Farklı eserlerde yinelenen ve toplumun kültürünü yansıtan olay, varlık, kişi, sayı ya da söz kalıplarıdır: yol gösteren kurt, ışık, ağaç, at, ad verme, kırk sayısı. **Tip:** Bir düşüncenin, zihniyetin temsilcisi olan kişidir (alp tipi, gazi tipi).
- **İslamiyet öncesi Türk destanları:** Yaradılış (Altay-Yakut), Alp Er Tunga ve Şu (Saka), Oğuz Kağan (Hun), Bozkurt ve Ergenekon (Köktürk), Türeyiş ve Göç (Uygur). Bu destanlarda göçebe yaşam ve **alp tipi** kahraman öne çıkar.
- **İslamiyet sonrası Türk destanları:** Satuk Buğra Han (Karahanlı), Manas (Kırgız; dünyanın en uzun destanı), Cengizname, Edige, Timur, Battal Gazi, Danişmend Gazi, Köroğlu. Bu anlatılarda İslam kültürünün izleri ve **gazi tipi** kahraman görülür.

KOLAY Isınma Soruları (1–10)

1 Boşlukları uygun kavramlarla doldurunuz.

a) Halkın ortak ürünü olan, sözlü gelenekte oluşup sonradan yazıya geçirilen destanlara ..... destan denir.

b) Önemli bir tarihî olayın bir şair tarafından yazılmasıyla oluşan destanlara ..... destan denir.

c) Farklı eserlerde yinelenen, kültürel anlam taşıyan olay, varlık ya da söz kalıplarına ..... denir.

2 Aşağıdaki ifadelerin başına doğru ise D, yanlış ise Y yazınız.

( ) Destanlarda yer ve zaman unsurları çok belirgindir.

( ) Doğal destanlar anonimdir.

( ) Destan kahramanları çoğunlukla olağanüstü özelliklere sahiptir.

( ) Yapma destanlarda kişi ve olaylar daha gerçekçidir.

3 Aşağıdakilerden hangisi destanların ortak özelliklerinden biri **değildir**?

A) Yazarı belli olan bireysel duyguların anlatıldığı metinlerdir.
B) Milleti derinden etkileyen olayları konu edinir.
C) Olağanüstü kahramanlar ve olaylar yer alır.
D) Genellikle manzum olarak anlatılır.
E) Toplumun ortak değerlerini yansıtır.

4 Destanları ait oldukları Türk topluluğu ya da dönemle eşleştiriniz.

a) Oğuz Kağan Destanı b) Ergenekon Destanı c) Göç Destanı d) Alp Er Tunga Destanı

1. Uygur 2. Saka 3. Hun 4. Köktürk

5 Yaklaşık 400 bin dizelik varyantıyla **dünyanın en uzun destanı** kabul edilen Türk destanı aşağıdakilerden hangisidir?

A) Oğuz Kağan Destanı
B) Ergenekon Destanı
C) Manas Destanı
D) Köroğlu Destanı
E) Şu Destanı

6 "Savaştan sağ kurtulan iki aile, dağlarla çevrili bir vadiye sığınır. Nüfusları artınca dağdaki demiri eritip yol açarak eski yurtlarına dönerler."
Konusu verilen destan aşağıdakilerden hangisidir?

A) Türeyiş Destanı
B) Şu Destanı
C) Satuk Buğra Han Destanı
D) Manas Destanı
E) Ergenekon Destanı

7 Aşağıdaki destanları İslamiyet'in kabulünden **önceki** ve **sonraki** destanlar olarak iki gruba ayırınız.
Battal Gazi – Bozkurt – Manas – Türeyiş – Satuk Buğra Han – Alp Er Tunga

8 Farklı Türk destanlarında kahramana yol gösteren, kutsal sayılan ve sıkça yinelenen hayvan aşağıdakilerden hangisidir?

A) Aslan B) Kurt C) Kartal D) Geyik E) Ayı

9 İslamiyet'in kabulünden önceki destanlarda yüceltilen; toplumun geleneklerine bağlı, zorluklardan yılmayan, güçsüzün yanında yer alan yiğit savaşçı kahraman tipi aşağıdakilerden hangisidir?

A) Gazi tipi B) Derviş tipi C) Züppe tipi D) Alp tipi E) Aydın tipi

10 Doğal destan ile yapma destanı **iki** yönden karşılaştırınız.

ORTA Pekiştirme Soruları (11–20)

11 Bozkırda doğdu bir gün, yüzü aydan parlaktı,
Kırk günde yürüdü de ata binip yay tuttu.
Gök yeleli bir kurt geldi, düştü ordunun önüne,
Kurdun ardınca yürüdü, vardı düşman yurduna.
Bu dizelerde destan türüne ait aşağıdaki özelliklerden hangisi **yoktur**?

A) Kahramanın olağanüstü biçimde büyümesi
B) Yol gösteren kurt motifi
C) Olayın geçtiği yer ve zamanın kesin olarak belirtilmesi
D) Kahramanlık ve savaş konusunun işlenmesi
E) Kırk sayısının motif olarak kullanılması

12 Bozkırda doğdu bir gün, yüzü aydan parlaktı,
Kırk günde yürüdü de ata binip yay tuttu.
Gök yeleli bir kurt geldi, düştü ordunun önüne,
Kurdun ardınca yürüdü, vardı düşman yurduna.
Bu dizelerde yer alan **iki motifi** yazıp destandaki işlevlerini açıklayınız.

13 Kapanmıştı dört yanı, yol yoktu ovadan dışarı,
Dört yüz yıl geçti, taştı çadırların sayısı.
Bir demirci öne çıktı, dedi: "Dağı eritelim!"
Körükler üfledi, yol açıldı; göçtü boyların hepsi.
Bu dizelerin konu yönünden benzediği Türk destanı ve ait olduğu dönem aşağıdakilerin hangisinde birlikte verilmiştir?

A) Göç – Uygur
B) Şu – Saka
C) Oğuz Kağan – Hun
D) Manas – Kırgız
E) Ergenekon – Köktürk

14 Aşağıdakilerden hangisi **yapma destan** için söylenemez?

A) Halkın ortak ürünü olup yüzyıllar boyunca sözlü olarak oluşur.
B) Şairi bellidir.
C) Bir milletin tarihindeki önemli olaylardan hareketle yazılır.
D) Yer, zaman ve kişiler belirgindir.
E) Doğal destanlara göre daha gerçekçidir.

15 Türkler İslamiyet'i benimsedikten sonra ortaya çıkan destan ve kahramanlık anlatılarında görülen değişim aşağıdakilerden hangisidir?

A) Kahramanların hiçbir olağanüstü özellik taşımaması
B) İslami değerleri korumak için savaşan gazi tipi kahramanların öne çıkması
C) Destanların tamamen düzyazıyla yazılması
D) Göçebe yaşamın destanlarda daha çok yer alması
E) Kahramanların yalnızca kadınlardan seçilmesi

16 Aşağıdaki eşleştirmelerin başına doğru ise D, yanlış ise Y yazınız.
( ) Satuk Buğra Han Destanı – Karahanlı Dönemi
( ) Şu Destanı – Uygur Dönemi
( ) Köroğlu Destanı – Anadolu (Selçuklu-Beylikler ve Osmanlı)
( ) Yaradılış Destanı – Altay-Yakut

17 "Oğuz Kağan, yanındaki beylerden birine bir olay sonrası ad verir ve bu ad bir Türk boyunun adı olur."
Bu durum destanlardaki hangi motife örnektir?

A) Rüya B) Işık C) Ağaç D) Ad verme E) Kılık değiştirme

18 Destanların bir milletin "ortak hafızası" olarak kabul edilmesinin temel nedeni aşağıdakilerden hangisidir?

A) Olayların gerçek tarihlerle birebir örtüşmesi
B) Tek bir yazarın hayat hikâyesini anlatması
C) Toplumun inançlarını, yaşayışını ve değerlerini kuşaktan kuşağa aktarması
D) Günlük konuşma dilindeki değişimleri kaydetmesi
E) Yalnızca eğlendirmek amacıyla anlatılması

19 Mart sabahı, saat beş; top sesleri boğazda,
Mehmet Onbaşı yazıyor, anasına son mektubu.
Siper toprak kokuyor, fener sönmüş kıyıda,
Bir mermi kovanında saklı köyün umudu.
Bu dizeler bir destandan alınmış olsaydı bu destan hangi türe örnek olurdu?

A) Doğal destan, çünkü olağanüstü olaylar anlatılmıştır.
B) Doğal destan, çünkü anonimdir.
C) Yapma destan, çünkü kahraman olağanüstü güçlere sahiptir.
D) Doğal destan, çünkü sözlü gelenekte oluşmuştur.
E) Yapma destan, çünkü yer, zaman ve kişiler belirgindir.

20 Destan kahramanlarının çevrelerine güven veren, dayanışmacı, vefalı ve özverili kişiler olarak anlatılmasının toplum açısından **amacı** ne olabilir? Kısaca açıklayınız.

ZOR Düşünme Soruları (21–30)

21 "Destanlar yalnızca kahramanlık anlatısı değildir. Bir topluluğun nereden geldiğini, neye inandığını, düşmanını ve dostunu nasıl tanımladığını da gösterir. Göç eden bir boyun yolda karşılaştığı her zorluk, anlatıcının dilinde bir sınava dönüşür. Bu yüzden destanı okuyan kişi, bir milletin gençlik çağına ait bir günlüğü okur gibidir."
Bu paragrafta asıl anlatılmak istenen aşağıdakilerden hangisidir?

A) Destanlar yalnızca savaşları anlatan metinlerdir.
B) Destanlar bir milletin kimliğini ve dünya görüşünü yansıtan belgelerdir.
C) Göç, destanlarda işlenen tek konudur.
D) Destan okumak için tarih bilgisi gereklidir.
E) Destanların anlatıcıları her zaman bellidir.

22 I. Doğal destanlar yazıya geçirildikten sonra da sözlü gelenekte yaşamaya devam edebilir.
II. Yapma destanlarda olağanüstülük, doğal destanlara göre daha geri plandadır.
III. İslamiyet sonrası destanlarda göçebe yaşamın izleri tamamen kaybolmuştur.
Yukarıdaki yargılardan hangileri doğrudur?

A) Yalnız I B) Yalnız III C) I ve II D) I ve III E) II ve III

23 Aşağıdaki destan–dönem eşleştirmelerinden hangisi **yanlıştır**?

A) Türeyiş Destanı – Köktürk
B) Oğuz Kağan Destanı – Hun
C) Alp Er Tunga Destanı – Saka
D) Satuk Buğra Han Destanı – Karahanlı
E) Edige Destanı – Tatar-Kırım

24 Bir öğrenci, Türk destanları sunumu için şu notları almıştır:
– Kahraman, Anadolu'da İslamiyet'i yaymak için savaşır.
– Olağanüstü güçlerle ve düşmanlarla mücadele eder.
– Kahraman, halk arasında "Battal" adıyla tanınır.
Öğrencinin notlarını aldığı destanla ilgili aşağıdakilerden hangisi söylenebilir?

A) Hun Dönemi'ne ait bir yaratılış destanıdır.
B) Kahramanı alp tipi olup göçebe yaşamı yansıtır.
C) Şairi belli bir yapma destandır.
D) İslamiyet'in kabulünden sonraki destanlar arasında yer alır ve gazi tipi bir kahramanı anlatır.
E) Uygurların göçünü anlatan bir destandır.

25 "Bir destanda kahraman; doğduktan kısa süre sonra konuşur, kırk günde yürür, halkını yırtıcı bir hayvandan kurtarır ve gökten inen bir ışığın içinden çıkan kızla evlenir."
Bu açıklamaya dayanarak destan türüyle ilgili aşağıdakilerden hangisine **ulaşılamaz**?

A) Kahramanlar olağanüstü özellikler taşır.
B) Işık ve kırk sayısı gibi motifler kullanılır.
C) Kahraman toplumunu tehlikelerden korur.
D) Olaylar gerçeklik sınırlarının ötesine geçebilir.
E) Destan olaylarının geçtiği yer ve tarihler kesin olarak bellidir.

26 Aşağıdaki tabloyu Oğuz Kağan Destanı ile yapma bir destanı karşılaştıracak biçimde doldurunuz.

Ölçüt	Doğal destan (Oğuz Kağan)	Yapma destan
Yaratıcısı		
Yer-zaman		
Olağanüstülük		

27 "Destanlarda kahraman çoğu zaman tek başına değildir. Onu bir kurt yönlendirir, bir bilge öğüt verir, halk ardından yürür. Kahramanın başarısı, aslında topluluğun başarısıdır."
Bu parçadan hareketle destan kahramanı için aşağıdakilerden hangisi söylenebilir?

A) Toplumdan kopuk değil, topluluğun temsilcisi olan bir kişidir.
B) Bütün başarısını yalnızca kendi gücüne borçludur.
C) Hiçbir zaman öğüt almayan bir kişidir.
D) Yalnızca kurnazlığıyla öne çıkar.
E) Kendi çıkarı için savaşan bir kişidir.

28 Aşağıdakilerden hangisi bir destanın hangi millete ait olduğunu belirlemede **en az** yol gösterici olan unsurdur?

A) Kahramanın adı ve soyu
B) Metnin kaç sayfalık bir kitapta yayımlandığı
C) Anlatılan yaşam biçimi, gelenek ve inançlar
D) Kullanılan dil ve söz kalıpları
E) Olayların geçtiği coğrafyanın özellikleri

29 "Kahramanın doğumu olağanüstüdür; kısa sürede büyür, bir canavarı öldürerek halkını kurtarır. Sonra akınlara çıkar, ülkesini genişletir ve ölmeden önce yurdunu oğulları arasında paylaştırır."
Bu olay örgüsünde aşağıdakilerden hangisi **yoktur**?

A) Olağanüstü doğum ve büyüme
B) Toplumu tehlikeden kurtarma
C) Fetih ve akınlar
D) Yönetimin sonraki kuşağa devri
E) Kahramanın yenilgiye uğrayıp yurdunu kaybetmesi

30 "Destanlar tarih kitabı değildir ama tarihin izlerini taşır." yargısını, bildiğiniz bir Türk destanından örnek vererek **iki-üç cümleyle** açıklayınız.

Takıldığın soruyu işaretle, konu özetine tekrar göz at. Başarılar!
Diğer konuların çalışma kâğıtları ve deneme sınavları: **maarifpdf.com.tr**